

УДК 371.315.6:51

Андрій Зельницький,

кандидат педагогічних наук, професор

Національний університет оборони України, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-3910-7329>**Олег Заболотний,**

кандидат військових наук, доцент

Національний університет оборони України, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-5950-5068>**Надія Шабатіна,**

Національний університет оборони України, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-5066-9517>**Сергій Вавілов,**

Національний університет оборони України, м. Київ

<https://orcid.org/0009-0008-7684-2825>

DOI: 10.33099/2617-1775/2024-01/41-61

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу вітчизняних та закордонних наукових досліджень розглянуто певні теоретичні аспекти моделювання та підходи до розроблення структурно-функціональної моделі системи військової підготовки (далі – СВП) різних категорій громадян України відповідно до сучасних потреб сил безпеки і оборони з врахуванням впливу на функціонування СВП постійно змінюваних у часі й просторі зовнішніх та внутрішніх чинників.

Ключові слова: *структурно-функціонального моделювання; військова підготовка; військовий обов'язок; національний спротив; освітня діяльність; компетентність.*

Постановка проблеми. Повномасштабне військове вторгнення РФ на територію України і ведення силами безпеки і оборони держави довготривалих виснажливих бойових дій із захисту територіальної цілісності та незалежності нашої батьківщини стали одним з головних чинників щодо необхідності прискорення реалізації стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору, досягнення у максимально стислі строки суттєвої активізації реформ, подальшого покращення партнерських відносин, що значною мірою сприятиме прискоренню відновлення територіальної цілісності України, виведенню російських військ та припиненню воєнних дій. Наразі виникла нагальна потреба поступового переходу до засад професійної армії, невідкладного її забезпечення боєздатними, висококваліфікованими, вмотивованими кадрами, спроможними ефективно виконувати завдання із захисту країни. Чільне місце у цьому процесі має посісти осучаснення моделі системи військової підготовки громадян України, цільовою функцією якої є формування в них патріотичної свідомості, стійкої мотивації до захисту України та набуття необхідних спроможностей для ефективного виконання поставлених завдань під час дії воєнного стану (особливого періоду).

Комплексність вирішення зазначеної багатоаспектної проблеми передбачає, перш за все, застосування сучасних методів моделювання. Широке впровадження цих методів в педагогічну теорію та практику, особливо в сучасних умовах, пояснюється їх спрямованістю не на окремі складові системи військової підготовки громадян України, а на їхню взаємопов'язаність, цілісну єдність, емерджентність. Отже, йдеться про моделювання на основі застосування принципів системного підходу, орієнтованого на досягнення запланованого кінцевого результату у визначені терміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методам моделювання у контексті системного підходу та системного аналізу присвячено теоретико-методологічні дослідження відомих вітчизняних вчених С. Гончаренка [1], І. Дичківської [2], Г. Капосльоза [3], І. Козубцова [4], В. Кременя [5; 6], В. Маслова [7], Т. Пічугіної [8], В. Телелима, Ю. Приходька [9; 10; 27], І. Руснака [11], І. Семенець-Орлової [12], В. Ягупова [13; 14] та ін. Проблеми педагогічного моделювання в освіті знайшли відображення у працях вчених у сфері військової освіти – А. Вітченка [15; 16; 21], М. Ковалю [17], А. Кучерявого [18], М. Нецадима [19], В. Олійника [20], В. Осьодла [15; 16; 21; 22], С. Полторака [23], В. Рахманова [24], В. Рижикова [25], А. Слюсаренка [26] В. Телелима [9; 15; 26; 27] та ін., де розглядаються теоретичні та методологічні аспекти моделювання в системі військової освіти та підготовки військових фахівців, забезпечення якості військової освіти, впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій та сучасних методів навчання. Науковий внесок у вирішення певних аспектів зазначеної проблеми зробили й автори статті [30-36].

Серед зарубіжних вчених – Джон Р. Баррінгтон (John R. Barrington) спеціалізується на дослідженні військової підготовки й освіти, а також на психологічних аспектах участі громадян у військових справах; Девід Халл (David Hall) – відомий своїми дослідженнями в галузі військової соціології та управління військовою підготовкою; Карен Л. Меллор (Karen L. Mellor) – має досвід у дослідженні військової підготовки та освіти з погляду педагогіки та психології; Люк С. Моран (Luke S. Moran) – вивчає соціальні та психологічні аспекти участі громадян у військових діях і військовій підготовці; Сьюзен Олівер (Susan Oliver) – має досвід у дослідженні впливу культурних, соціальних та психологічних факторів на процес військової підготовки. Ці вчені розглядають різні аспекти системи військової підготовки громадян, включаючи ефективність програм, відповідність потребам армії, психологічні та соціальні наслідки участі у військовій діяльності тощо. Слід зазначити, що в основу сучасних методів структурно-функціонального аналізу і моделювання складних систем були закладені наукові праці професора Массачусетського технологічного інституту Дугласа Росса, який уперше використав поняття «структурний аналіз» більш як сорок років тому, намагаючись створити відповідну алгоритмічну мову орієнтовану на модульне програмування. Подальший розвиток ідеї описання складних об'єктів як ієрархічних, багаторівневих, модульних систем за допомогою невеликого набору типових елементів призвів до появи SADT (Structured Analyses and Design

Technique), що в дослівному перекладі означає «технологія структурного аналізу і проектування», а, власне кажучи, і є методологією структурно-функціонального моделювання й аналізу складних систем. Водночас менш дослідженими залишаються питання адаптації зазначених напрацювань до структурно-функціонального моделювання системи військової підготовки громадян України.

Мета статті – обґрунтування підходів щодо розроблення моделі системи військової підготовки громадян України в сучасних умовах із застосуванням основних принципів структурно-функціонального моделювання та з врахуванням передового вітчизняного досвіду та досвіду провідних країн-членів НАТО.

Методи дослідження: системний підхід, системний аналіз, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення й систематизація, моделювання.

Виклад основного матеріалу. До основних нормативно-правових актів, що на сьогодні визначають загальні вимоги до військової підготовки громадян України слід віднести Закони України: «Про освіту»; «Про вищу освіту»; «Про військовий обов'язок і військову службу»; «Про основи національного спротиву»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку»; «Про місцеве самоврядування в Україні»; «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»; «Про Збройні Сили України»; «Про оборону України», а також Укази президента України: «Про Стратегію національного патріотичного виховання»; «Про національну безпеку України», «Про Стратегію воєнної безпеки України».

Сутність, зміст і особливості функціонування СВП у цілому визначаються відповідними законами, постановами КМУ та іншими нормативно-правовими актами, зокрема – наказами, положеннями та інструкціями, що мають розроблятися у Міністерстві оборони України разом з іншими зацікавленими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з врахуванням євроінтеграційних викликів і цивілізаційних змін ХХІ століття.

Так, відповідно до п. 9 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» Документ 2232-ХІІ, (Редакція від 12.10.2023, підстава – 3384-ІХ) щодо військового обов'язку громадяни України поділяються на такі категорії [28]:

допризовники – особи, які підлягають приписці до призовних дільниць;

призовники – особи, приписані до призовних дільниць;

військовослужбовці – особи, які проходять військову службу;

військовозобов'язані – особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави;

резервісти – особи, які проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їх комплектування у мирний час та в особливий період.

Відповідно до ст. 1, розділу 1 Закону України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-ІХ основні поняття щодо піднятої у статті проблеми представлені у таких редакціях [29]:

національний спротив – комплекс заходів, які організуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України;

підготовка громадян України до національного спротиву – сукупність заходів, які здійснюються державними органами та органами місцевого самоврядування з метою формування патріотичної свідомості та стійкої мотивації, набуття ними знань та практичних вмінь, необхідних для захисту України.

складові національного спротиву: територіальна оборона, рух опору; підготовка громадян України до національного спротиву.

мета національного спротиву – підвищення обороноздатності держави, надання обороні України всеосяжного характеру, сприяння забезпеченню готовності громадян України до національного спротиву.

Відповідно до зазначеної мети визначені основні завдання підготовки громадян України до національного спротиву, зокрема:

сприяння набуттю громадянами України готовності та здатності виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України;

військово-патріотичне виховання громадян України;

підготовка населення до умов життєдіяльності в районах ведення (воєнних) бойових дій.

Відповідно до ст. 6, розділу 1 зазначеного Закону:

Основою підготовки громадян України до національного спротиву є їх *загальновійськова підготовка*, яка організовується за територіально-зональним принципом, ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості та узгоджується з процесом трансформації системи комплектування відповідно до принципів та найкращих практик держав - членів НАТО. Полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями і навичками та поділяється на початкову і базову підготовку.

Початкова загальновійськова підготовка організовується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти та науки, разом з Міністерством оборони України та проводиться в закладах загальної середньої освіти. У літній час проводиться військово-патріотична підготовка в ігровій формі у літніх таборах.

Базова загальновійськова підготовка організовується Міністерством оборони України разом з іншими зацікавленим центральними органами виконавчої влади та проводиться з громадянами України, які досягли 18-річного віку та не проходять військову службу в Збройних Силах України, інших утворених відповідно до

законів України військових формуваннях, службу в правоохоронних органах, шляхом проведення періодичних навчальних зборів, занять, курсів.

Загальновійськова підготовка громадян України організовується та здійснюється Кабінетом Міністрів України з використанням фондів військових частин Сил територіальної оборони Збройних Сил України, військових навчальних закладів, навчальних центрів, військових частин (установ) Збройних Сил України, інших складових сил безпеки та оборони, об'єктів, які перебувають у сфері управління державних органів та органів місцевого самоврядування.

Водночас варто зазначити, що в умовах ведення воєнних дій нормативно-правове забезпечення військової підготовки громадян України потребує постійного оновлення, системного вдосконалення та оперативного реагування на вплив змінюваних у часі та просторі чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ, які можуть або сприяти подальшому розвитку СВП, або гальмувати цей розвиток. При цьому необхідно, щоб позитивна динаміка системи відповідала найкращим світовим стандартам, а також була адекватною вітчизняним соціокультурним особливостям, відтворювала передовий вітчизняний та зарубіжний досвід застосування структурних складових сил безпеки та оборони й розвивалася шляхом пошуку нових парадигм. Одним із сучасних підходів до розв'язання зазначеної проблеми є використання методу моделювання як процесу, що складається із науково-обґрунтованого вибору закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, які розкривають будову, властивості і дії оригінала на основі створення відповідної моделі. Найбільш застосовуваним у сфері військової освіти є метод структурно-функціонального моделювання (далі – СФМ), який передбачає:

аналіз стану процесу військової підготовки громадян України й формулювання проблеми;

висунення ідей, які можуть сприяти розв'язанню наявних протиріч та проблем зазначеного процесу;

визначення теоретико-методологічних основ для моделювання;

обґрунтування підходів до розроблення моделі з уточненням залежності між основними елементами предмета моделювання й визначенням параметрів та критеріїв їх оцінки;

змістова інтерпретація результатів моделювання.

При цьому, слід зазначити, що вищевикладеним не обмежується операційна частина процесу моделювання саме у сфері військової підготовки громадян України. Зокрема, важливим є вироблення алгоритму створення моделі, який би відображав основні процедури зазначеного процесу з врахуванням таких особливостей:

по-перше, уявлення про соціалізацію суб'єктів військової підготовки як про цілісний педагогічно керований процес, пролонгований у часовому, змістовному, операційному аспектах;

по-друге, домінування в структурі моделі педагогічних компонентів, які відображають цілі, механізми, методи й результати педагогічного впливу;

по-третє, об'єктивну неможливість повної реконструкції всіх видів освітньої діяльності;

по-четверте, трактування моделі як стратегічного орієнтира, теоретичного зразка, структурі якого повинна відповідати логіка будови цілісної системи;

по-п'яте, урахування змін, що відбуваються у суспільстві й вимагають критичного ставлення до теоретичної спадщини й вивчення сучасних особливостей освіти.

При цьому модель має відповідати певним загальним вимогам, серед них найбільш важливими є:

адекватність – відповідність моделі реальній системі та врахування, перш за все, найбільш важливих якостей, зв'язків та характеристик зазначеної системи;

точність – ступінь збігу отриманих у процесі моделювання результатів із задалегідь встановленими, бажаними;

універсальність – можливість застосування моделі до аналізу низки типових систем в одному чи кількох режимах функціонування;

доцільна економічність – тобто точність отримуваних результатів і узагальненість вирішення завдань має ув'язуватися із витратами на моделювання.

Як етапи будови структурно-функціональної моделі варто виділити такі:

перший – якісний аналіз предмета дослідження, у даній статті – це система військової підготовки громадян України;

другий – розроблення об'єктивних ознак предмета дослідження – СВП (повнота опису; економічність опису; чітка структурованість системи ознак та їх кількісна визначеність);

третій – розроблення структури моделювання, що пов'язане з осмисленням властивостей і відносин предмета із внутрішнім та зовнішнім середовищем, виявленням найбільш важливих і значущих з них і формальним описом цих властивостей з використанням обраної наукової мови.

Розробляючи структурно-функціональну модель СВП необхідно прагнути відтворити її найважливіші провідні характеристики, зокрема:

а) індивідуальність моделі, її сувору конкретність і спрямованість на відтворення реального фрагмента педагогічної дійсності;

б) образність (здатність представляти особливості кожного з об'єктів підготовки);

в) прогностичність (забезпечення високого ступеня досягнення бажаних результатів – проміжних чи кінцевих);

г) пояснювальний характер (прогнозування можливих змін у структурі управлінської, організаторської, педагогічної діяльності).

І найголовніше при розгляді теоретичних аспектів щодо розроблення моделі СВП – це використання загальних принципів моделювання, як основних вихідних положень щодо будови відповідної моделі. Розглянемо ці принципи.

Наукова обґрунтованість – будова моделі на основі досліджень, експериментів, теорії та наукових принципів, які підтверджують її точність, надійність і придатність для розв'язання конкретних проблем або передбачення явищ.

Коректність – відповідність вимогам, що пред'являються до моделі та базуються на правильних розрахунках.

Співрозмірність якості підготовки і витрат – ефективність підготовки як співвідношення ступеня сформованості визначених компетентностей та витрат: часових, матеріальних, психофізіологічних.

Прозорість – інформація про процес військової підготовки громадян України має бути доступною та зрозумілою для всіх зацікавлених сторін, і відігравати важливу роль у забезпеченні відкритості, довіри та взаєморозуміння між учасниками процесу підготовки, а також у підвищенні його ефективності. Всі аспекти військової підготовки певних категорій громадян, включаючи програми, методи, критерії оцінювання, ресурси, результати та інші важливі елементи, повинна бути доступними для огляду та перевірки. Військові структури та урядові органи повинні забезпечити відкритий доступ до цієї інформації для громадськості, журналістів, активістів та інших зацікавлених осіб, що сприятиме уникненню корупції, недобросовісних практик та формує довіру до системи військової підготовки.

У контексті геополітичного становища України та активної участі громадськості у військових питаннях, прозорість у військовій сфері є особливо важливою, оскільки вона сприяє не лише ефективності військової підготовки, але й зміцненню демократії та довіри до влади.

Порівняльність – забезпечення можливості порівняння різних аспектів військової підготовки певних категорій громадян України, зокрема:

різних методів та підходів до військової підготовки громадян для визначення їх ефективності та відповідності потребам сучасної армії, загальних вимог безпеки;

результатів військової підготовки різних категорій громадян для визначення ефективності програм та напрямів подальшого її покращення;

ресурсів, які витрачаються на військову підготовку громадян, з отриманими результатами для забезпечення ефективного використання ресурсів;

стандартів військової підготовки з міжнародними стандартами та найкращими практиками для забезпечення відповідності сучасним вимогам та високого рівня підготовки. При забезпеченні принципу порівняльності важливо враховувати об'єктивність та доступність даних для порівняння, а також уникнення упереджених або недостатньо обґрунтованих висновків.

Систематизованість структури – організація процесу військової підготовки як системи з чітко визначеними компонентами та взаємозв'язками між ними, що передбачає розподіл процесу на окремі складові, кожна з яких має свої цілі, завдання, методи та засоби реалізації. Наприклад, військово-теоретична підготовка, фізична підготовка, стрілецька підготовка, медична підготовка, тактичні тренування тощо. Кожен із зазначених видів може бути поділений на конкретні модулі або курси, що дозволяє докладно організовувати процес підготовки та визначати послідовність донесення навчальних матеріалів до різних категорій громадян. У цілому ж застосування принципу систематизованості структури дозволяє забезпечити ефективну організацію та контроль над процесом військової підготовки, а також сприяти системному підходу до планування та виконання відповідних завдань.

Розглянуті теоретичні аспекти склали основу для структурно-функціонального моделювання системи військової підготовки громадян України та розроблення відповідної моделі, яка наведена на рис. 1.

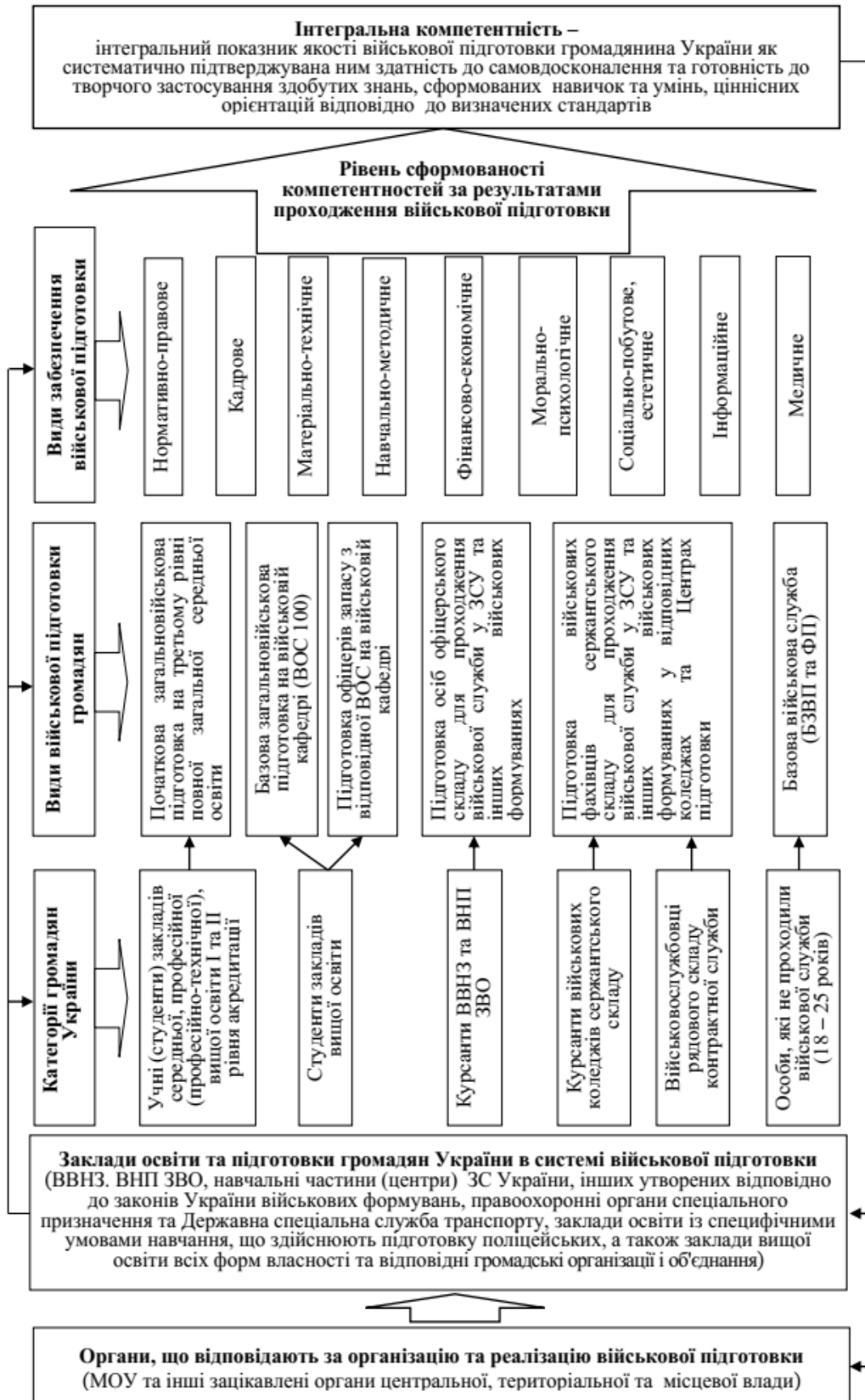

Рис. 1 Базова модель військової підготовки громадян України

За результатами дослідження вона претендує на статус базової (нормативної) та певною мірою універсальної – як модель класу об'єктів, що сприяє проведенню всебічного аналізу будь-якого з об'єктів даного класу. Водночас СФМ є цілісним системним утворенням із властивостями адаптивності до змінюваних умов, що дозволяє застосовувати її при підготовці різних категорій громадян України для сил безпеки і оборони в різних закладах та структурах освіти і підготовки: загальної середньої освіти, передвищої, вищої та вищої військової освіти, навчальних центрах, військових частинах тощо.

Основними структурними складовими СФМ системи військової підготовки громадян України є:

1. Органи, що відповідають за організацію та реалізацію військової підготовки (МОУ та інші зацікавлені органи центральної, територіальної та місцевої влади).

2. Заклади освіти та підготовки громадян України в системі військової підготовки (ВВНЗ, ВНП ЗВО, навчальні частини (центри) ЗС України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронні органи спеціального призначення та Державна спеціальна служба транспорту, заклади освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, а також заклади вищої освіти всіх форм власності та відповідні громадські організації і об'єднання).

3. Категорії громадян України та види військової підготовки, які вони проходять:

учні (студенти) закладів середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти I та II рівня акредитації – початкова загальновійськова підготовка на третьому рівні повної загальної середньої освіти;

студенти закладів вищої освіти та курсанти ВВНЗ та ВНП ЗВО – базова загальновійськова підготовка на військовій кафедрі (ВОС 100), а також – підготовка офіцерів запасу з відповідної ВОС на військовій кафедрі;

курсанти військових коледжів сержантського складу – підготовка військових фахівців сержантського складу для проходження військової служби у ЗСУ та інших військових формуваннях у відповідних коледжах та Центрах підготовки;

військовослужбовці рядового складу контрактної служби – базова загальновійськова та фахова підготовка (БЗВП та ФП);

особи, які не проходили військової служби (18 – 25 років) – базова військова служба (БЗВП та ФП).

4. Види забезпечення військової підготовки: нормативно-правове; кадрове; матеріально-технічне; навчально-методичне; фінансово-економічне; інформаційне; соціально-побутове, естетичне; морально-психологічне; медичне; зворотного зв'язку.

5. Інтегральна компетентність – інтегральний показник якості військової підготовки громадянина України як систематично підтверджувана ним здатність до самовдосконалення та готовність до творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та умінь, ціннісних орієнтацій відповідно до визначених стандартів.

Серед представлених складових структурно-функціональної моделі системи військової підготовки громадян України на особливий статус претендує остання з перелічених, що спрямована безпосередньо на результат. Це інтегральна компетентність як комплексний показник якості військової підготовки громадянина України [30, 189-190]. Дотичні поняття, які характеризують цей показник, проаналізовано авторами статті у відповідних наукових дослідженнях і адаптовано до особливостей системи військової освіти, що склало певне теоретичне підґрунтя для будови решти складових даної моделі.

Так, *«Якість військової освіти»* розглядається як ступінь відповідності умов провадження освітньої діяльності та результатів підготовки фахівців сил безпеки і оборони України вимогам чинного законодавства та професійним вітчизняним і міжнародним стандартам (стандартам країн-членів НАТО), а також потребам стейкхолдерів і суспільства [26, с. 17-18].

«Гарантування якості військової освіти» – це порука та відповідальність органів управління військовою освітою та закладів (структур) військової світи за виконання державного замовлення на підготовку військових фахівців з досягненням ними запланованих результатів навчання (сформованості визначених компетентностей) у визначені терміни та формуванням у здобувачів освіти необхідних спроможностей щодо ефективного виконання ними службово-бойових функцій на посадах призначення у військах (силах) в умовах мирного часу і воєнного стану [31, с. 6].

«Компетентність здобувача військової освіти» – показник якості його підготовки як систематично підтверджувана ним здатність до постійного самовдосконалення й самоосвіти та готовність до виконання функціональних обов'язків на посаді призначення у військах (силах) в умовах мирного часу та в особливий період на основі творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та умінь, інших професійно важливих якостей і ціннісних орієнтацій відповідно до вимог вітчизняних та міжнародних стандартів освіти (стандартів НАТО) [30, с. 131].

Спираючись на наведені визначення представлених понять, розглянемо одну із структурних складових розробленої СФМ, що суттєво впливає на досягнення визначеного рівня якості військової підготовки – це «Види забезпечення військової підготовки», де чільне місце посідає навчально-методичне забезпечення (див. Рис. 1). Останнє включає дидактичну компоненту моделі – технологізацію освіти як процес теоретичного розроблення і практичного застосування сукупності певних педагогічних технологій, спрямованих на досягнення встановленого рівня сформованості у здобувачів освіти визначених компетентностей що мають гарантувати досягнення заздалегідь спланованих результатів навчання через чітко визначену послідовність дій [32, с. 121]. У контексті вирішення піднятої у статті проблеми нами представлено відповідну структурно-функціональну модель технологізації військової підготовки громадян України на основі використання концептуального підходу до змістового наповнення кожного із запропонованих елементів моделі та встановлення міжелементних зв'язків між ними (рис. 2).

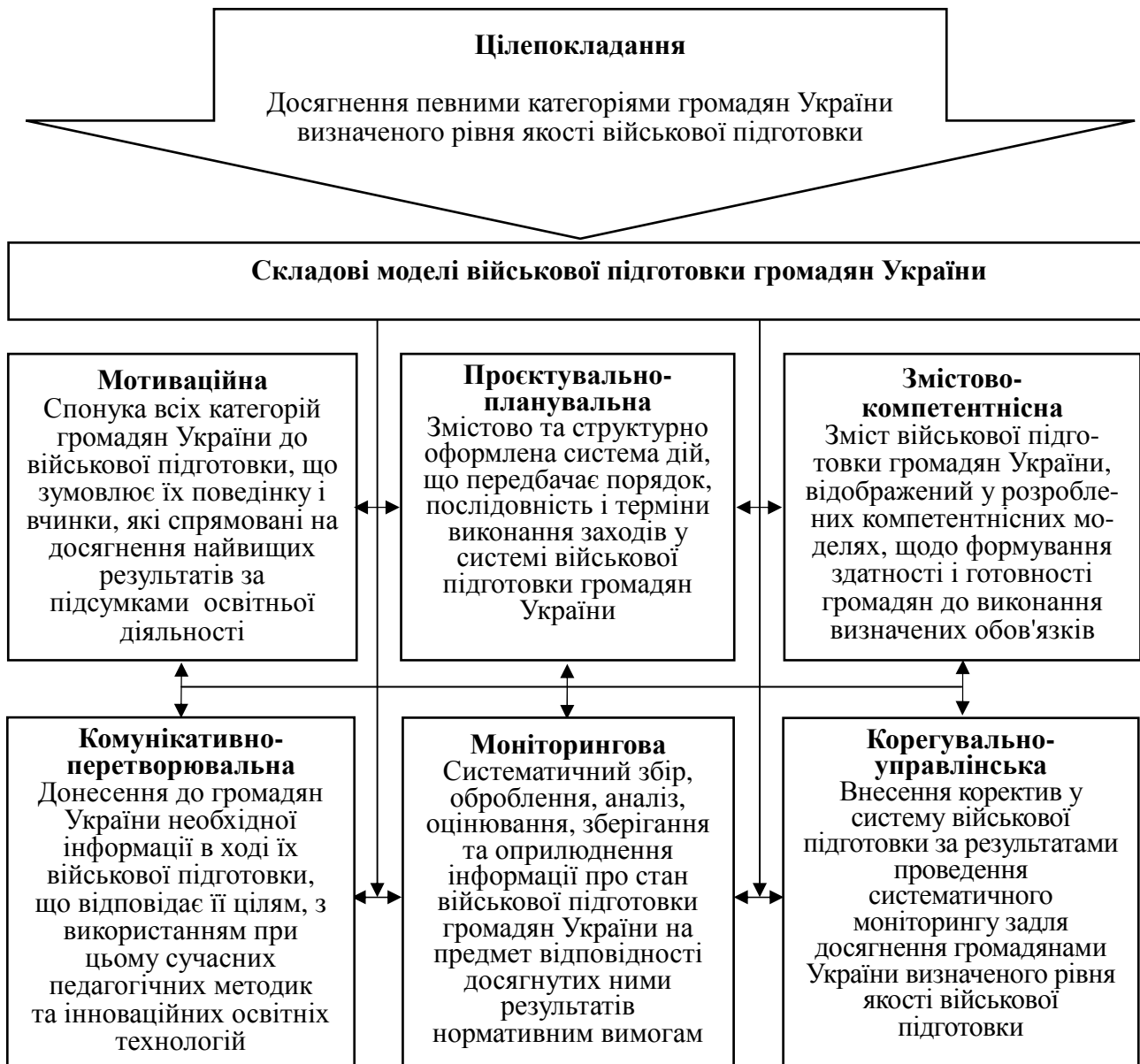

Рис. 2. Структурно-функціональна модель технологізації військової підготовки громадян України

Цілепокладання – основа для розроблення всіх інших складових (елементів) моделі. Під цілями у даному контексті розуміється ідеальна модель бажаного результату формування особистості у процесі спеціально організованої системи послідовної взаємодії тих, кого готують та тих, хто готує. Цілі (навчально-виховні, розвивальні, психологічної підготовки до професійної діяльності тощо) повинні бути поставлені діагностично, а саме настільки точно і виразно, щоб можна було зробити однозначний висновок про ступінь їх досягнення. При цьому мають використовуватися методики («інструментарій») для вимірювання та оцінювання як рівня сформованості в особистості складових якості – знання, навички, уміння, ціннісні орієнтації тощо, так і інтенсивності їх розвитку в ході об'єктивного контролю за прийнятою шкалою оцінок.

Діагностично поставлені цілі безпосередньо впливають на удосконалення змісту підготовки, на посилення органічних взаємозв'язків між окремими її

видами та формування компетентнісно-змістових модулів, на запобігання некерованого розширення обсягу навчального матеріалу та довільних вимог щодо рівня його засвоєння. Подібні підходи до цілепокладання слугуватимуть основою для будови цілком визначеного дидактичного процесу в системі підготовки, що сприятимуть: гарантованому досягненню результатів підготовки громадян; об'єктивізації оцінки рівня сформованості необхідних якостей кожної особистості; усуненню причин, що заважають розвитку особистості; формуванню у різних категорій громадян необхідних компетентностей на визначеному рівні.

Мотиваційна складова є рушійною силою підготовки, оскільки розповсюджує свій вплив на всіх суб'єктів і має надихати їх на самоосвіту, самовдосконалення, наполегливу творчу діяльність, на досягнення необхідного рівня якості освіти.

Мотив (франц. *motif*, лат. *motus* – рух) – спонукальна причина дій і вчинків людини. Окрім функції спонуки та спрямованості діяльності мотив виконує також смислотворчу функцію, надаючи певний особистісний смисл цілям, діям, створює усталеність інтересу до них з боку різних категорій громадян, а також до аналізу обставин, що або сприяють, або перешкоджають реалізації мотиву. Стійкий мотив сприяє також визначенню характеру пізнавальних процесів і структуризації їх змісту, активізації сприйняття, пам'яті, мислення і т. ін. При цьому, при розробленні змісту та методики мотивації у межах даної структурно-функціональної моделі військової підготовки громадян України слід враховувати особливі характеристики кожної з категорій громадян: їх життєвий досвід, досвід військової служби, рівень освіти, вихідний рівень вмотивованості, морально-психологічний клімат у навчальній групі тощо.

Проектувально-планувальна складова є заздалегідь наміченою і змістово та структурно оформленою системою дій, що передбачає порядок, послідовність і терміни виконання заходів у відповідності до визначених метою і завданнями параметрів якості військової підготовки громадян України. До таких заходів варто віднести:

- формування змісту програми військової підготовки на основі загальних нормативних вимог з урахуванням особливостей підготовки кожної з категорій громадян України із застосуванням компетентнісного підходу;
- розроблення відповідних навчально-методичних матеріалів;
- удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації викладачів, інструкторів, керівного складу;
- оптимізація термінів підготовки.

Змістово-компетентнісна складова. В основу змісту військової підготовки громадян України закладаються вимоги освітніх стандартів, статутів Збройних Сил України, вимог замовників, що повинно знаходити своє віддзеркалення у відповідно розроблених компетентнісних моделях. При цьому кожна з компетентностей має бути змістово наповнена та диференційована до рівня показників і критеріїв, що дозволяє визначати та оцінювати ступінь

сформованості відповідних якостей громадян із застосуванням адекватних методів діагностики [32, с. 118]. До компетентностей висуваються певні вимоги:

компетентності мають формулюватися просто та однозначно розумітися всіма зацікавленими особами (замовниками, здобувачами, викладачами, управлінцями);

компетентності повинні бути діагностичними, для їхнього діагностування може використовуватися кваліметричний інструментарій (або розроблений набір вимірювальних засобів), що дозволяє об'єктивно оцінювати та вимірювати ступінь сформованості компетентностей у вигляді кількісної оцінки;

стиль і термінологія формулювань компетентностей повинні бути зорієнтовані на кінцевий результат (наприклад: «здатний», «готовий», «володіє» тощо);

набір компетентностей має бути мінімізованим за ознаками достатності досягнення цілей підготовки й завдань наступної діяльності, де не повинно бути надуманих компетентностей, які не спонукають громадян, які проходять військову підготовку, до активного опанування навичками та уміннями і які неможливо ні оцінити, ні виміряти наявним інструментарієм.

Наприклад, основними показниками компетентнісної моделі базової військової підготовки громадян України є:

поводження зі зброєю та її застосування;

дії на полі бою, пересування та орієнтування на місцевості;

надання домедичної допомоги;

надання первинної психологічної допомоги та самопомоги;

знання норм міжнародного гуманітарного права та правил ведення війни за міжнародним законодавством тощо.

Наповнення змістом кожного із зазначених показників здійснюється в ході проведення відповідних видів занять з використанням різноманітних методів донесення інформації до певних категорій громадян з метою перетворення її в знання, навички, уміння, ціннісні орієнтації тощо.

Комунікативно-перетворювальна складова. Сутність комунікативно-перетворювальної складової полягає у розробленні (виборі) та застосуванні викладачем певних засобів і методів, адекватних цілям підготовки та рівню підготовленості громадян України. Цей процес передбачає надання об'єктам підготовки відповідної навчальної інформації, забезпечення її сприйняття в ході освітньої діяльності, а також сприяння перетворенню зазначеної інформації у компетентності, професійно важливі якості та ціннісні орієнтації особистості. Зазначена складова забезпечує тісну взаємодію усіх учасників процесу підготовки. До основних її компонентів можна віднести такі:

використання науково обґрунтованих методів та засобів навчання і виховання, які забезпечують поєднання теоретичної та практичної підготовки громадян при формуванні визначених компетентностей як у місцях постійної дислокації, так і в польових умовах;

запровадження особистісно-орієнтованих технологій підготовки, створення належних умов для самоосвіти та самовдосконалення;

спрямування підготовки особистості на формування визначених якостей;

посилення ролі педагога як організатора, керівника та наставника-консультанта, який досконало створює певні умови для плідної, творчої, самостійної розумової праці особистості, її саморозвитку та самовдосконалення і сприяє оптимізації навчального навантаження;

забезпечення якісних зрушень у системі управління підготовкою особистості, перехід на засади педагогіки співробітництва, діалогічної взаємодії, суб'єкт-суб'єктних відносин, рейтингової оцінки результатів навчання;

інформатизація системи підготовки, що спрямована на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб особистості.

На даний час у межах комунікативно-перетворювальної складової на особливу увагу заслуговує застосування в педагогічній практиці підготовки фахівців інтерактивних педагогічних технологій. Поняття «інтерактивний» [англ. interaction – взаємодія] тлумачиться як – діалоговий, тобто той, хто бере активну участь, знаходиться у постійному діалозі в системі «людина – людина» і «людина – ПЕОМ».

Серед основних методичних настанов щодо впровадження інтерактивного навчання слід виокремити такі:

відсутність будь-якої жорсткої регламентації;

неприйнятність неконструктивних форм ведення дискусії, будь-якої критики;

толерантність у сприйнятті альтернативних позицій (думок, поглядів); партнерський характер відносин;

налаштування всіх учасників на діалог, взаєморозуміння, взаємодію, співпрацю, досягнення спільного успіху як основну мету освітньої діяльності;

прозорість, відкритість, колективність в обговоренні навчальних питань, демократизм у виробленні загальних рішень;

врахування цільової аудиторії, рівня готовності учасників до інтерактивної взаємодії [25, с. 258].

Однією з інтерактивних технологій, що набула значної популярності у вишах Великої Британії та США, є технологія ситуативного аналізу, більш відома під назвою кейс-метод (case study).

Актуальність упровадження кейсів у систему освіти обумовлена її компетентнісною спрямованістю, зорієнтованістю на підготовку фахівців, яким притаманні аналітизм, критичне мислення, креативність, гнучкість у розв'язанні проблемних питань.

Сутність кейс-технології полягає у зверненні до найбільш актуальних для розглядуваної проблеми випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсами»). До кейс-технологій можуть входити різноманітні види аналізу (системний, кореляційний, факторний, статистичний тощо), що значно розширює їхні можливості.

Традиційна структура кейсу складається з нормативних (обов'язкових) і факультативних (необов'язкових) елементів.

Цінність кейсу полягає в тому, що він одночасно не тільки відображає практичну проблему, але й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно

засвоїти при її вирішенні; вдало поєднує навчальні, виховні, розвивальні, дослідницькі завдання, що повною мірою відображає сучасну компетентнісну спрямованість військової освіти, її фундаментальний, інноваційний характер.

Отже, нами розглянуто підходи до визначення сутності, змісту, структури комунікативно-перетворювальної складової структурно-функціональної моделі технологізації військової підготовки громадян України, ефективність впровадження якої має визначатися із застосуванням відповідних методів моніторингу.

Моніторингова складова. Моніторинг (англ. monitoring, лат. Monitor – наглядач) – постійний контроль за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату. Моніторинг якості військової підготовки громадян – це складова системи управління якістю підготовки, що формується на основі систематичного збору, обробки, аналізу, оцінювання, зберігання та оприлюднення інформації про стан військової підготовки та її забезпечення [33, с. 6]. Мета – визначення відповідності отриманих результатів певним стандартам (ступеню відхилення від них) з урахуванням отриманих даних зворотного зв'язку або від структур, в яких виконують обов'язки визначені категорії громадян України, або – безпосередньо від них із застосуванням методів діагностування. Основним об'єктом діагностики є результати підготовки. Це – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити та виміряти та які особа здатна продемонструвати в ході та після завершення підготовки. При цьому, основну увагу слід приділяти застосуванню принципу валідності, що характеризується такими чинниками: відповідністю застосованого інструментарію суті об'єктів діагностування (адекватністю стандартизованих методик, еталонних показників та критеріїв тощо); чіткістю, однозначністю критеріїв вимірювання та оцінювання, можливістю підтвердити результати, отримані різними способами контролю, оскільки реальна валідність розкривається тільки в результаті накопичення матеріалу в конкретних умовах застосування.

Визначення результатів підготовки передбачає застосування різних форм контролю (поточний, самоконтроль, підсумковий). Подібний підхід дає можливість співвіднести результати освіти із заздалегідь визначеною нормою (стандартом), спрогнозувати подальший розвиток процесу підготовки та своєчасно вплинути на його якість. Отже, реалізація моніторингової складової як структурно-функціональної компоненти розробленої моделі, створює необхідні умови для подальшого коригування процесу військової підготовки громадян та прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо його оптимізації.

Коригувально-управлінська складова. Коригування є одним з елементів управлінської діяльності, що здійснюється на основі реалізації моніторингової складової представленої моделі з метою досягнення та підтримання процесу військової підготовки в оптимальному стані задля забезпечення необхідного рівня якості підготовки особистості та здійснюється у формі видання відповідних інструкцій, наказів, розпоряджень, рекомендацій, а також застосування моральних та матеріальних стимулів. Впровадження зазначених

дій пов'язане з різноманітними методами управління, які є інструментом впливу суб'єкта на об'єкт управління і водночас засобом їхньої взаємодії.

Основним результатом впровадження у процес військової підготовки громадян України коригувально-управлінської складової даної моделі є гарантування якості освіти як пріоритетної проблеми Болонського процесу, вирішення якої складає основу створення європейського освітнього простору. Поняття «гарантування якості військової освіти» у вітчизняних нормативно-правових актах не визначене. На думку авторів статті його можна розуміти як поруку ВВНЗ з виконання державного замовлення на підготовку особистості зі сформованістю в неї визначених компетентностей не нижче встановленого рівня, де заклад освіти чи певний структурний підрозділ виступає гарантом, поручителем якості підготовки фахівців і є відповідальним за її результати [31, с. 6].

Щодо рівня сформованості інтегральної компетентності особистості, то відповідно до рекомендацій європейської кредитно-трансферної накопичувальної системи (ЄКТС) мінімальне його значення може становити 75%, що є достатньою підставою для завершення підготовки. У відносних показниках це становить 0,75 від еталонного показника 1, що відповідає оцінці «5» за п'ятибальною оцінною шкалою [30, с. 220].

Інтегральна компетентність органічно поєднує прояв усіх інших окремих компетентностей. При цьому мінімальний рівень сформованості кожної з них має бути рівним або вищим за 70%, що відповідає 0,7 у відносних одиницях

Підбиваючи підсумки, варто зауважити, що акцент слід робити на подальшій деталізації змісту кожної зі складових СФМ, де мають бути представлені орієнтири, що допомагають проєктувати на науковій основі стратегію й тактику військової підготовки громадян України.

Варто також зазначити, що система військової підготовки громадян України є достатньо відкритою. На її функціонування впливають змінювані у часі й просторі різноманітні чинники як зовнішні – воєнно-політичні, соціально-політичні, нормативно-правові демографічні ментальні фінансово-економічні освітньо-інтеграційні, соціально-психологічні, так і внутрішні – морально-психологічні, адміністративно-розпорядчі, науково-інноваційні, навчально-методичні, інформаційні, самоврядні, етичні, фінансово-економічні, матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні, побутові, естетичні [26, с. 20]. На ефективність функціонування системи військової підготовки чинять вплив також загальноосвітні тенденції, пов'язані з глобалізацією, зростанням обсягу інформації та науково-технічних знань, диверсифікацією потреб країни у висококваліфікованих фахівцях. Але й сама система, будучи цілісним утворенням з виразними властивостями самоорганізації й саморозвитку, синергетичним ефектом, може й має впливати на них, оптимізувати середовище, в якому вона функціонує.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті на основі застосування сучасних теоретичних методів наукових досліджень розроблено базову модель військової підготовки різних категорій громадян України для сил безпеки і оборони (допризовників, призовників, військовослужбовців, військовозобов'язаних, резервістів та ін.), що проводиться в різних закладах

освіти та підготовки: загальної середньої, передвищої, вищої і вищої військової освіти, навчальних центрах, військових частинах тощо.

Ретельно розглянуто важливу дидактичну складову розробленої моделі – технологізацію військової підготовки, що орієнтована на застосування інноваційних педагогічних технологій та спрямована на гарантоване досягнення поставлених цілей – визначеного рівня сформованості необхідних компетентностей у громадян України для успішного виконання ними поставлених завдань у сучасних умовах.

Розроблена модель є достатньо універсальною з виразною властивістю адаптивності, що сприятиме цілком аргументованому корегуванню змісту окремих її елементів та міжелементних зв'язків у ході отримання нової інформації в умовах впливу змінюваних у часі й просторі різноманітних чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Подальші дослідження з вирішення зазначеної проблеми доцільно спрямувати на вироблення пропозицій щодо імплементації розробленої моделі у педагогічну практику шляхом впровадження сучасних навчальних програм, використання інноваційних педагогічних технологій, алгоритмів, засобів, форм, програмних продуктів, інструментів, платформ, всебічного забезпечення якості освіти, розроблення та реалізації сучасних підходів щодо підвищення ефективності процесу управління із застосуванням зворотних зв'язків з військами (силами) і суб'єктами освіти (підготовки) та об'єктивного оцінювання отриманих результатів для розроблення стратегії подальшого вдосконалення військової підготовки громадян України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Методологія як важливий складник наукового дослідження в педагогіці: Неперервна професійна освіта: теорія і практика//Науково-методичний журнал.– 2002 Том 4, №8, стр. 15-22.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. / Дичківська І.М. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Модель наукового забезпечення функціонування та розвитку системи військової освіти України. Капосльоз Г.В. - Науковий часопис Академії національної безпеки. 2018, № 2, стр. 102-121.
4. Модель професійної підготовки офіцерів сектору безпеки та оборони у мотиваційному вимірі. Козубцов І.М. - Військова освіта. 1 (47), 2023, стр. 110-124.
5. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. Кремень В. Г. Київ: Юрінком Інтер. – 2008. – 661 с.
6. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота. – 2003. – 216 с.
7. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці Маслов В.І. - Післядипломна освіта в Україні, 2008, стр. 3-9.
8. Пічугіна Т. С., Ткачова С. С., Ткаченко О. П. Управління змінами : навч. посіб. Харків : ХДУХТ, 2017. – 226 с.
9. Телелим В.М. Самоорганізація систем: теоретико-методологічні основи та прикладні аспекти військової освіти / Телелим В.М., Приходько Ю.І. // Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України. – 2015. – № 2(32). С. 3–16.
10. Приходько Ю. Підготовка військових фахівців у провідних країнах світу: основоположні засади та тенденції // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні

технології. – 2017. – № 3 (67). – С. 285–299.

11. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку / [Руснак І. С., Мірненко В. І. та ін.] // Зб. наук. праць «Військова освіта» НУОУ ім. Івана Черняхівського. – 2021. – № 2 (44). – С. 7–17.

12. Семенець-Орлова І. А. Освітня зміна як об'єкт державного управління // Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (49). – С. 70–76. URL: <http://Tpdu.2015.2.13.pdf>

13. Моделювання інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів Ягупов В.В. - Нові технології навчання, 2013 [наук.-метод. зб. / гол. ред. Удод О.А.] №78, стр. 125-133.

14. Педагогічне моделювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління на етапі оперативно-тактичної підготовки. Ягупов В.В., Костів С. Ф. - Актуальні питання гуманітарних наук, вип 28, том 2, 2020, стр. 172-180.

15. Вітченко А.О., Осьодло В.І., Салкуцан С.М. Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. професора Телелима В.М. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2016. – 272 с.

16. Вітченко А. О., Осьодло В. І. Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін // Наука і оборона. – 2019. – № 2. – С. 44–50.

17. Інноваційний підхід управління розвитком системи професійної військової освіти: проблеми та перспективи : монографія / за заг. ред. Вітера Д.В. та М.В. Ковалюк; [кол. авт.]. – К. : НУОУ, 2023. 148 с.

18. Кучерявий А.О. Служіння офіцера як чинник проектування виховної роботи у навчальних закладах військового типу / Вісник Черкаського університету : Педагогічні науки. - 2016. – Вип.№14.- С.53-60.

19. Нецадим М.І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 852 с.

20. Олійник Л.В. Модель навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління // Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України. – 2016. – № 1(33). С. 208–213.

21. Вітченко А. О. Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. професора Телелима В.М. / Вітченко А. О., Осьодло В. І., Салкуцан С. М. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2016. – 272 с.

22. Осьодло В. І. Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін // Наука і оборона. – 2019. – № 2. – С. 44 – 50.

23. Полторак С. Т. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державно-управлінські аспекти // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 3. – С. 70–73.

24. Рахманов В. О., Ясенко С. А. Функціональні моделі формування контингенту здобувачів професійної освіти у вищому військовому навчальному закладі Військова освіта: зб. наук. праць. К.: Нац. ун-ту оборони України 2022. № 2 (46). С. 261-275.

25. Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому процесі військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО і України: колектив моногр. / за заг. ред. д. пед. н. В. С. Рижиков; Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ФОП Ямчинський О. В., 2020. – 343 с.

26. Слюсаренко А., Телелим В. Забезпечення якості професійної військової освіти: визначення понять і моніторинг поточного стану // Наука і оборона. – 2023. – № 4. – С. 14–22.

27. Телелим В., Тимошенко Р., Приходько Ю. Військова освіта в системі безпеки та оборони // Наука і оборона. – 2013. – № 4. – С. 21–28.

28. Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» Документ 2232-ХІІ, (Редакція від 12.10.2023, підстава – 3384-ІХ)

29. Закон України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-ІХ

30. Монографія: Зельницький А., Заболотний О., Васильєв О., Шабатіна Н. Теоретико-методологічні засади управління змінами в системі військової освіти. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022, 324 с.

31. Організаційно-методичні рекомендації щодо гарантування якості вищої військової освіти у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти / Зельницький А. М., Заболотний О. А., Васильєв О. М. та ін. – К.: НУОУ імені Івана Черняхівського. – 120 с.

32. Зельницький А. М., Заболотний О. А., та ін. Технологізація освітнього процесу вищих військових навчальних закладів // Збірник наукових праць «Військова освіта» НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2018. – № 1 (37). – С. 114 – 124.

33. Моніторинг якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів Збройних Сил України: наук.-метод. посіб. / Зельницький А. М., Заболотний О. А., Приходько Ю. І. та ін.; за заг. ред. Толока І. В. : ХНУПС, 2017, – 120 с.

34. Зельницький А. М. Система забезпечення і гарантування якості вищої військової освіти: процес і результат // Збірник наукових праць «Військова освіта» НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2018. – № 1 (37). – С. 101-114.

35. Зельницький А. М., Заболотний О. А. Наукові підходи до управління змінами в системі вищої військової освіти у Збройних Силах України // Зб. наук. праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ ім. Івана Черняхівського. – 2019. – № 3(67). – С. 115–122.

36. Шабатіна Н. О. Військова освіта в системі забезпечення національної безпеки і оборони України // Збірник наукових праць «Військова освіта» НУОУ. – 2023. – № 2 (48). – С. 298 – 307.

REFERENCES

1. Honcharenko S. U. Metodolohiia yak vazhlyvyi skladnyk naukovoho doslidzhennia v pedahohitsi: Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka//Naukovo-metodychnyi zhurnal.–2002 Tom 4, №8, str. 15-22.

2. Dychkivska I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: Navch. posib. / Dychkivska I.M. – K. : Akademvydav, 2004. – 352 s.

3. Model naukovoho zabezpechennia funktsionuvannia ta rozvytku systemy viiskovoi osvity Ukrainy. Kaposloz H.V. - Naukovyi chasopys Akademii natsionalnoi bezpeky. 2018, № 2, str. 102-121.

4. Model profesiinnoi pidhotovky ofitseriv sektoru bezpeky ta obrony u motyvatsiinomu vymiri. Kozubtsov I.M. - Viiskova osvita. 1 (47), 2023, str. 110-124.

5. Entsyklopediia osvity / Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; hol. red. Kremen V. H. Kyiv: Yurinkom Inter. – 2008. – 661 s.

6. Kremen V. H. Osvita i nauka Ukrainy: shliakhy modernizatsii (Fakty, rozdumy, perspektyvy). – K.: Hramota. – 2003. – 216 s.

7. Modeliuvannia u teoretychnii i praktychnii diialnosti v pedahohitsi Maslov V. I. - Pisliadyplomna osvita v Ukraini, 2008, str. 3-9.

8. Pichuhina T. S., Tkachova S. S., Tkachenko O. P. Upravlinnia zminamy : navch. posib. Kharkiv : KhDUKhT, 2017. – 226 s.

9. Telelym V. M. Samoorhanizatsiia system: teoretyko-metodolohichni osnovy ta prykladni aspekty viiskovoi osvity / Telelym V. M., Prykhodko Yu.I. // Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» Natsionalnogo universytetu obrony Ukrainy. – 2015. – № 2(32). S. 3–16.

10. Prykhodko Yu. Pidhotovka viiskovykh fakhivtsiv u providnykh krainakh svitu: osnovopolozhni zasady ta tendentsii // Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. – 2017. – № 3 (67). – S. 285–299.

11. Innovatsiina viiskova osvita: stan ta perspektyvy rozvytku / [Rusnak I. S., Mirnenko V. I. ta in.] // Zb. nauk. prats «Viiskova osvita» NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho. – 2021. – № 2 (44). – S. 7–17.

12. Cemenets-Orlova I. A. Osvitnia zmina yak ob'iekt derzhavnogo upravlinnia // Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia. – Vyp. 2 (49). – S. 70–76. URL: http://Tpdu_2015_2_13.pdf

13. Modeliuvannia informatsiino-analitychnoi kompetentnosti kerivnykiv profesiinykh navchalnykh zakladiv Yahupov V.V. - Novi tekhnolohii navchannia, 2013 [nauk.-metod. zb. / hol. red. Udod O.A.] №78, str. 125-133.

14. Pedagogichne modeliuвання розвитку psykhofizychnoi vytryvalosti maibutnikh profesionaliv viiskovoho upravlinnia na etapi operatyvno-taktychnoi pidhotovky. Yahupov V.V., Kostiv S. F. - Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, vyp 28, tom 2, 2020, str. 172-180.
15. Vitchenko A. O., Osodlo V. I., Salkutsan S. M. Tekhnolohii navchannia u vyshchii viiskovii shkoli: teoriia i praktyka: navch.-metod. posib. / za zah. red. profesora Telelyma V. M. – K. : NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, 2016. – 272 s.
16. Vitchenko A. O., Osodlo V. I. Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy v konteksti suchasnykh transformatsiinykh zmin // Nauka i oborona. – 2019. – № 2. – S. 44–50.
17. Innovatsiyni pidkhid upravlinnia rozvytkom systemy profesiinoi viiskovoi osvity: problemy ta perspektyvy : monohrafiia / za zah. red. Vitera D.V. ta M.V. Kovalia; [kol. avt.]. – K.: NUOU, 2023. 148 s.
18. Kucheriavyi A. O. Sluzhinnia ofitsera yak chynnyk proektuvannia vykhovnoi roboty u navchalnykh zakladakh viiskovoho typu / Visnyk Cherkaskoho universytetu : Pedagogichni nauky. - 2016. – Vyp.№14.- S.53-60.
19. Neshchadym M. I. Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka: Monohrafiia. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2003. – 852 s.
20. Oliinyk L. V. Model navchannia viiskovo-spetsialnykh dystsyplin mahistriv viiskovo-sotsialnogo upravlinnia // Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy. – 2016. – № 1(33). S. 208–213.
21. Vitchenko A. O. Tekhnolohii navchannia u vyshchii viiskovii shkoli: teoriia i praktyka : navch.-metod. posib. / za zah. red. profesora Telelyma V.M. / Vitchenko A. O., Osodlo V. I., Salkutsan S. M. – K. : NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, 2016. – 272 s.
22. Osodlo V. I. Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy v konteksti suchasnykh transformatsiinykh zmin // Nauka i oborona. – 2019. – № 2. – S. 44 – 50.
23. Poltorak S. T. Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy ta za kordonom: derzhavnoupravlinski aspekty // Investytzii: praktyka ta dosvid. – 2016. – № 3. – S. 70–73.
24. Rakhmanov V. O., Yassenko S. A. Funktsionalni modeli formuvannia kontynhentu здобувачив profesiinoi osvity u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi Viiskova osvita: zb. nauk. prats. K.: Nats. un-tu oborony Ukrainy 2022. № 2 (46). S. 261-275.
25. Innovatsiyni pedagogichni tekhnolohii ta metodyky v osvitnomu protsesi viiskovykh navchalnykh zakladiv providnykh krain-chleniv NATO i Ukrainy: kolektyv monohr. / za zah. red. d. ped. n. V. S. Ryzhykov; Viiskoviy instytut Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – K.: FOP Yamchynskiy O. V., 2020. – 343 s.
26. Sliusarenko A., Telelym V. Zabezpechennia yakosti profesiinoi viiskovoi osvity: vyznachennia poniat i monitorynh potochnoho stanu // Nauka i oborona. – 2023. – № 4. – S. 14–22.
27. Telelym V., Tymoshenko R., Prykhodko Yu. Viiskova osvita v systemi bezpeky ta oborony // Nauka i oborona. – 2013. – № 4. – S. 21–28.
28. Zakonu Ukrainy «Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu» Dokument 2232-XII, (Redaktsiia vid 12.10.2023, pidstava – 3384-IX).
29. Zakon Ukrainy «Pro osnovy natsionalnogo sprotyvu» vid 16 lypnia 2021 roku № 1702-IX
30. Monohrafiia: Zelnytskyi A., Zabolotnyi O., Vasyliiev O., Shabatina N. Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnia zminy v systemi viiskovoi osvity. Kyiv: NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, 2022, 324 s.
31. Orhanizatsiino-metodychni rekomendatsii shchodo harantuvannia yakosti vyshchoi viiskovoi osvity u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity / Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., Vasyliiev O. M. ta in. – K.: NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 120 s.
32. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., ta in. Tekhnolohizatsiia osvitnogo protsesu vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv// Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2018. – № 1 (37). – S. 114 – 124.
33. Monitorynh yakosti pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchykh navchalnykh zakladiv

Zbroinykh Syl Ukrainy: nauk.-metod posib. /A.M. Zelnytskyi, O.A. Zabolotnyi O. A., Prykhodko Yu. I. ta in.; za zah. red. Toloka I. V. : KhNUPS, 2017, – 120 s.

34. Zelnytskyi A. M. Systema zabezpechennia i harantuvannia yakosti vyshchoi viiskovoi osvity: protses i rezultat // Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2018. – № 1 (37). – S. 101-114.

35. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A. Naukovi pidkhody do upravlinnia zminamy v systemi vyshchoi viiskovoi osvity u Zbroinykh Sylakh Ukrainy // Zb. nauk. prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho. – 2019. – № 3(67). – S. 115–122.

36. Shabatina N. O. Viiskova osvita v systemi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy // Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» NUOU. – 2023. – № 2 (48). – S. 298 – 307.

SUMMARY

Andrii Zelnytskyi,

PhD (Pedagogical Sciences), Professor
National Defence University of Ukraine, Kyiv

Oleh Zabolotnyi,

PhD (Military Sciences), Associate Professor
National Defence University of Ukraine, Kyiv

Nadiya Shabatina,

National Defence University of Ukraine, Kyiv

Sergii Vavilov,

National Defence University of Ukraine, Kyiv

Theoretical aspects of modeling the updated system of military training of Ukrainian citizens

Introduction. Based on the analysis of domestic and foreign scientific research, the article examines certain theoretical aspects of structural and functional modeling. It discusses approaches to developing a structural and functional model of the military training system (MTS) for various categories of Ukrainian citizens, aligning with the current needs of troops (forces) in the context of military operations. The analysis takes into account the impact of constantly changing external and internal factors on the functioning of the MTS over time and space.

Purpose. To substantiate and develop an updated model of the military training system of Ukrainian citizens in modern conditions using the basic principles of structural and functional modeling and taking into account the national experience and the experience of leading NATO member states.

Methods. Systems approach, systems analysis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization, modeling.

Results. The article examines the structural components of military training for Ukrainian citizens, detailing each component and the relevant interstructural links, which are then transformed into a corresponding structural and functional model.

Originality. The article presents a basic structural and functional model of military training for various categories of Ukrainian citizens as a universal systemic formation, which allows this model to be used in the processes of modeling other systems of military education and training of military specialists.

Conclusion. The article uses the relevant theoretical research methods to develop an updated structural and functional model of the military education system for its effective application in the process of training various categories of Ukrainian citizens: pre-conscripts, conscripts, military personnel, persons liable for military service, and reservists.

Key words: structural-functional modeling; military training; military duty; national resistance; educational activity; competence.